

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عنوان مقاله :

(برنامه ریزی ، رکن اساسی ترویج و آموزش کشاورزی هدفمند)

از:

**رحمان امامی - کارشناس ارشد ، مدرس دانشگاه و مسئول روابط
عمومی و آموزش فنی شرکت خدمات حمایتی کشاورزی استان
مازندران**

اردیبهشت ۱۳۹۶

بسمه تعالی

(برنامه ریزی ، رکن اساسی ترویج و آموزش کشاورزی هدفمند) از: رحمان امامی- کارشناس ارشد ، مدرس دانشگاه و مسئول روابط عمومی و آموزش فنی شرکت خدمات حمایتی کشاورزی استان مازندران

مقدمه :

یکی از مهمترین آموزش های غیر رسمی که توانسته است موج عظیمی را در تغییر ، ارتقاء دانش و توانمندی مخاطبان خود که عموماً از کشاورزان هستند به وجود آورد آموزش های ترویجی است که از آن به عنوان نهضت ترویج هم یاد می کنند و در حال حاضر در کشورهای مختلف جهان ترویج و روش های مختلف آموزش های ترویجی به عنوان تنها راه ارتباط با بهره برداران در بخش کشاورزی محسوب می شود. آنچه در حال حاضر به عنوان یک ضرورت اصلی و اساسی آموزش های ترویجی بیش از پیش احساس می شود برنامه ریزی است که بنا بر مفاهیم ، اصول ، اهداف ، کارکردها و عناصر مختلفی که در آن نهفته است می تواند اهداف ترویج و آموزش های ترویجی را در تغییر ، ارتقاء دانش و توانمندی و افزایش قابلیت های مخاطبان محقق و افزایش تولید و در آمد ، کاهش هزینه ها و ارتقاء بهره وری را در بخش کشاورزی به ارمغان آورد.

تعاریف و مفاهیم برنامه ریزی :

برای برنامه ریزی با توجه به اهمیت موضوع آن، انواع و اقسام تعریف ها را بر شمرده اند و مفهوم های گسترده ای را متوجه آن دانسته اند اما به طور خیلی ساده و مختصر باید گفت برنامه ریزی تفکر و اندیشه منطقی و عقل گرایانه برای ساختن آینده است. برنامه ریزی نگاهش به آینده است و هدف گراست و یک فعالیت با در نظر گرفتن تمامی جوانب و بهره گیری از تمامی منابع موجود است برای رسیدن به هدف تعیین شده ، هدف نهایی از برنامه ریزی آن است که بهترین تصویر را از آینده پیش بینی کرده و مشخص می کند چگونه باید در مراحل مختلف آن اجرا کرد.

کارکردهای برنامه ریزی :

برای برنامه ریزی کارکردهای متعددی را بر شمرده اند که از مهمترین این کارکردها می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- برنامه ریزی یک فرآیند و یک جریان است و به هیچ عنوان یک عمل مقطعی و یا ساکن نمی باشد.
- برنامه ریزی دارای عزم و قصد مشخص است و آگاهانه به این سمت قدم بر می دارد و برای هر اقدامی هم پیش بینی های لازم صورت گرفته است.
- برنامه ریزی به دنبال تحقق اهداف است ، اهدافی که فعالیت های متناسب برای رسیدن به آن تعیین شده اند.

- برنامه ریزی اندیشه و تدبیر در آینده نگری است.

برنامه ریزی ترویجی :

برای آنکه برنامه ریزی ترویجی را تبیین نمایم ، ابتدا باید بگوییم ترویج و آموزش های ترویجی در بخش کشاورزی چیست ؟ برای ترویج کشاورزی از ابتدای پیدایش آن تعریف های متعددی را مطرح نموده اند اما در تعریفی جامع می توان گفت : ترویج ، آموزشی غیر رسمی است ، که با هدف تغییر و افزایش توان حرفه ای و مهارتی کشاورزان روستائیان و بهره برداران در این بخش ، جهت افزایش تولید ، ارتقاء درآمد ، کاهش هزینه ها و افزایش بهره وری طراحی شده و به اجرا در می آید. از طرفی دیگر برنامه ریزی ترویجی شامل : کلیه اقدامات از جمله گرد آوری اطلاعات ، تجزیه و تحلیل ، تعیین اهداف ، طراحی ، اجرا و ارزشیابی برنامه های آموزشی و ترویجی است که براساس اصول و مراحل تعیین شده انجام شود.

اصول برنامه ریزی ترویجی :

برای آنکه برنامه ریزی ترویجی بتواند تاثیرگذاری خود را حفظ نماید نیازمند در نظر گرفتن اصول مرتبط می باشد که مهمترین اصول برنامه ریزی ترویجی را باید در اصل های ذیل جستجو کرد.

- برنامه ریزی ترویجی براساس حقایق و تجزیه و تحلیل وضعیت و موقعیت موجود انجام می گیرد.

- برنامه ریزی ترویجی اهداف واقعی که قابلیت تحقق را دارا بوده و عملی باشد را تعیین می نماید.

- برنامه ریزی ترویجی از انعطاف لازم برخوردار است و قابلیت مانور در شرایط سخت و دشوار را داراست.

- برنامه ریزی ترویجی از تعادل و توازن لازم برخوردار است.

- برنامه ریزی ترویجی دارای یک طرح و الگوی مشخص از اقدامات می باشد.

- برنامه ریزی ترویجی یک فرآیند آموزشی و فرهنگی است.

- برنامه ریزی ترویجی یک فرآیند و جریان مستمر و مداوم است.

- برنامه ریزی ترویجی یک فرآیند هماهنگ سازی شده است.

- برنامه ریزی ترویجی براساس مشارکت مخاطبان که همانا کشاورزان ، روستائیان و بهره

برداران بخش کشاورزی هستند انجام می شود.

- برنامه ریزی ترویجی نتایج به دست آمده را مورد ارزشیابی قرار می دهد.

مراحل برنامه ریزی ترویجی :

بطور کلی مراحل فرآیند برنامه ریزی ترویجی را در ۸ مرحله اصلی به شرح ذیل تقسیم بندی کرده اند. که اجرای کامل آنها به عنوان حداقل انتظارات از افراد ، گروهها و سازمانهایی است که قبل از اجرای هر گونه اقدامی در زمینه ترویج و آموزش های ترویجی ، خود را نسبت به برنامه ریزی ترویجی پای بند می دانند.

مرحله اول :

- جمع آوری ، حقایق ، واقعیت ها ، آمار ، اطلاعات و آگاهی های لازم و ضرورت های مربوط به زمینه کار.

مرحله دوم:

- تجزیه و تحلیل و تفسیر یافته ها ، آمار و اطلاعات جمع آوری شده.

مرحله سوم :

- تشخیص و تعیین مسائل ، مشکلات ، نارسائی ها ، تنگناها ، خواست ها ، نیازها ، علایق و آرمانهای مشترک و عمومی و تعیین اولویت های مرتبط در این زمینه.

مرحله چهارم :

- تعیین اهداف شامل هدف های اساسی ، اهداف کلی و اهداف عملیاتی یا اهداف کارکردی یا رفتاری.

مرحله پنجم :

- تهیه، تنظیم و تدوین برنامه کار و طرح های اجرایی مرتبط به آن که حاصل چهار مرحله نخست برنامه ریزی است.

مرحله ششم :

- اجرای طرح های مربوط به اجرای برنامه کار که از قبل طراحی شده است.

مرحله هفتم :

- ارزشیابی برنامه اجرا شده به منظور تعیین میزان پیشرفت ، رکود و یا نارسائی هایی موجود و بررسی عوامل و علل مرتبط.

مرحله هشتم :

- اصلاح و پیگیری برنامه اجرایی تکامل یافته در اجرای نتایج حاصل از ارزشیابی مرحله ای و نهایی.

نقش برنامه ریزی در تحقق ترویج کشاورزی هدفمند:

همانگونه که در بخش های قبلی اشاره شد اصولاً ترویج کشاورزی، آموزش کشاورزان و بهره برداران بخش کشاورزی را به صورت غیر رسمی بر عهده دارد و تمامی دست اندرکاران ترویج کشاورزی در زمینه تحقق اهداف ترویج در کوتاه مدت هم عقیده اند و این امر میسر نخواهد شد جز با اجرای کامل مراحل برنامه ریزی ترویجی که به عنوان یک ضرورت و اصل اساسی در آغاز اجرای هر برنامه ترویجی مطرح می باشد. کار برنامه ریزی، بخصوص در مناطق در حال توسعه و توسعه یافته به ویژه در فعالیت های آموزش و ترویجی یک پدیده نو و یک ابتکار و خلاقیت منحصر به فرد به شمار می رود که اساسی ترین نقش آن، پی ریزی پایه های استوار برای بهره مندی بهینه از منابع انسانی و بهره برداری حداکثری از منابع و عوامل موحود در جهت نیل به آرمان و اهداف مطلوب و از پیش تعیین شده در زمینه آموزش های ترویجی و در نهایت توسعه روستایی است. هرچند در حال حاضر تمایل چندانی به برنامه ریزی در اجرای فعالیت های مرتبط با آموزش های ترویجی وجود ندارد، اما در این جا باید به یک حقیقت مهم اعتراف کرد که اجرا و انجام هر گونه فعالیت آموزش ترویجی بدون آنکه از قبل برنامه ریزی برای آن صورت گیرد یعنی اتلاف منابع، منابع و اعتباراتی که بعضاً از سرمایه های ملی محسوب می شوند. بنابراین برای آنکه مجریان ترویج کشاورزی بتوانند به هدف های خود که همانا تغییر مخاطبان است در راستای افزایش توان حرفه ای، مهارتی، افزایش تولید، ارتقاء در آمد، کاهش هزینه ها، افزایش بهره وری، افزایش اطلاعات و آگاهی، دمیدن روح تفاهم و همکاری و در نهایت توسعه کشاورزی و

روستایی دست یابند بهترین ، مهم ترین و راهبردی ترین استراتژی آن است که برنامه ریزی
ترویجی نه به عنوان یک اقدام تشریفاتی بلکه به عنوان یک اصل اساسی و رکن غیر قابل اجتناب
در فعالیت های ترویجی در نظر گرفته شده و اجرا گردد.

نتیجه گیری و پیشنهاد :

برنامه ریزی در مراحل هشت گانه خود علاوه بر درک ماهیت واقعی مسائل و مشکلات و کمک دریافتن راه حل ها ، بر حل این مشکلات هم تاکید دارد و این حل مشکل هم با اجرای برنامه آموزشی است که قبل از اجرا باید برنامه ریزی های لازم برای آن صورت گیرد. بنابراین در راستای تعیین نیاز ، مشخص کردن اهداف ، طراحی برنامه ، اجرا و ارزشیابی برنامه و برطرف کردن نقص های یک فعالیت آموزش ترویجی برنامه ریزی می تواند گره گشای بسیار از تنگناها باشد. هر چند در پذیرش برنامه ریزی ترویجی در بین دست اندرکاران ترویج به دلایل مختلف مقاومت های فراوانی وجود دارد اما برنامه ریزی ترویجی اگر با مشارکت مخاطبان صورت گیرد و براساس شرایط و موقعیت های منطقه صورت گیرد ، یک پایه و مبنای ایده آل برای فعالیت های متنوع آموزشی است که در ماهیت و محتوای ترویج نهفته است. بنابراین در این زمینه پیشنهادی می شود که واحد ، دستگاه و سازمانی که در آموزش های ترویجی فعالیت دارد قبل از هر فعالیت آموزش و ترویجی ابتدا برنامه ریزی های لازم را برای فعالیت خود انجام دهد تا بتواند هدف گذاری های لازم را قبل از اجرا هر برنامه آموزشی و ترویجی داشته باشد و براساس اهداف تعیین شده حرکت نماید تا بتواند به موفقیت های لازم در این زمینه دست یابد. در غیر اینصورت و بدون دخالت دادن عنصر برنامه ریزی علاوه بر اتلاف منابع ، اهداف متعالی ترویج در تغییر ، رشد و ارتقاء مخاطبان هیچگاه محقق نخواهد شد.

منابع و مأخذ مورد استفاده :

- ۱- آدترام ، ای. ترویج کشاورزی در کشورهای در حال توسعه ، ترجمه ایرج ملک محمدی. نشر آموزش کشاورزی.
- ۲- بافورد . ج . ا و آرتورجی . بدیان. مدیریت در ترویج کشاورزی . ترجمه محمد چیدری. نشر معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی.
- ۳- شعبانعلی فمی ، حسین . اصول ترویج و آموزش کشاورزی. انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۴- شهبازی ، اسماعیل . توسعه و ترویج روستایی. انتشارات دانشگاه تهران.
- ۵- علی آبادی، خدیجه . مقدمات تکنولوژی آموزشی . انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۶- محسنیان راد ، مهدی . ارتباط شناسی . انتشارات سروش.
- ۷- ملک محمدی ، ایرج . ترویج و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی. مرکز نشر دانشگاهی.
- ۸- هرس پال و کنت پلانچارد . مدیریت رفتار سازمانی . ترجمه علی علاقه بند . انتشارات امیر کبیر.